

تخت فولاد

مادمان تاریخی اصفهان

جلد چهارم

A-PDF

گیلان فقیه میرزایی

Watermark

محمد علی مختاری

زهرا حبیبی

سرشناسه	فقه میرزایی، گیلان، ۱۳۳۲ -
عنوان و نام پدیدآور	تخت فولاد: یادمان تاریخی اصفهان/ تألیف: گیلان فقیه میرزایی، محمدعلی مخلص، زهرا حبیبی.
منشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده زبان‌شناسی، کتبه‌ها و متون، ۱۳۸۲ -
مشخصات ظاهری	ج: ۲، مصور، نمونه، نقشه + [۱] ورق ناشده.
شابک	964-421-028-X: ج ۲: 964-421-044-1: ۲۰۰۰۰ ریال: ج ۲: 964-421-028-X: ج ۱: ۲۰۰۰۰ ریال: هرود 964-421-043-3
وضعیت فهرست نویسی	برونسپاری (فارسی) (ج ۱)
یادداشت	پشت جلد به انگلیسی: Gilan faghhi mirzaei, Mohammad ali mokhlesi, Zahra habibi. Takht - e fulad historical....
یادداشت	ج ۲ (چاپ اول: ۱۳۸۲).
یادداشت	ج ۳ (چاپ اول: ۱۳۹۴) (فیه).
یادداشت	کتابنامه.
عنوان دیگر	یادمان تاریخی، اصفهان.
موضوع	گورها و گورستان‌ها -- ایران -- اصفهان
موضوع	تخت فولاد -- تاریخ
موضوع	ارامگاه‌ها -- ایران -- اصفهان
شناسه افروده	مخلص، محمد علی، ۱۳۳۱ -
شناسه افروده	حبیبی، زهرا، ۱۳۳۱ -
شناسه افروده	پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده زبان‌شناسی، کتبه‌ها و متون
رده بندی کنگره	۱۳۸۲ ق ۶۶/۷۲ ص ۷۲/ DSRT
رده بندی دیویی	۹۵۵/۹۲۳
شماره کتابشناسی ملی	۹۸۲-۲۲۱۶۲

پژوهشکده زبان‌شناسی، کتبه‌ها و متون

تخت فولاد، یادمان تاریخی اصفهان، جلد ۴

تألیف: گیلان فقیه میرزایی، محمدعلی مخلص، زهرا حبیبی

ناشر: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

نوبت چاپ: ۱۳۹۴

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۵۳-۶۶-۳

حروفچینی و صفحه آرایی: خسرو چگینی

نظارت چاپ: محمود سلیمی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: طیف نگار

نوبت چاپ: ۱۳۹۴

قیمت: ۲۵۰۰۰

نشانی: خیابان امام خمینی (ره)، خیابان سی تیر، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

تلفن: ۶۶۷۳۷۰۰۷

نشانی اینترنتی: www.ichtobook.ir رایانامه: ch.publish@yahoo.com

فهرست مطالب

مقدمه

۱۳

فصل اول

۱۵

تکیه سادات مهدوی

۱۷

موقعیت و تاریخچه

۱۸

مشاهیر مدفون در تکیه

سید محمدصادق موسوی (۱۸)، میر محمدباقر موسوی (۱۹)، سید محمد موسوی خواجهونی (۱۹)، سید محمدتقی موسوی اصفهانی (مستجابالدعوه) (۱۹)، سید محمدحسن موسوی اصفهانی (۲۱)، سید محمدحسین موسوی اصفهانی (۲۴)، سید عبدالحمید موسوی اصفهانی (۲۵)، سید محمدتقی نحوی (۲۵)، سید مهدی نحوی (۲۷)، سید محمدحسن نحوی (۲۸)، سید محمدباقر نحوی (۲۹)، سید محمدحسین نحوی (۳۲)، سید عبدالوهاب معین‌العلماء نحوی (۳۳)، محمدحسن مهدوی معروف به ریحان‌الدین (۳۴)، سید مهدی ارفعی (۳۵)، سید محمد خواجهویی (۳۶)، سید محمدعلی موسوی خواجهونی (۳۷)، سید مصلح‌الدین مهدوی (۳۷)، سید محمدمهدی موسوی (۴۲)، سید حسین نحوی (۴۳)، کمال‌الدین نحوی (۴۴)، سید محمد نحوی (۴۵)، سید محمدصادق مهدوی (۴۶).

فصل دوم

۴۹

تکیه چهارسوقی

۵۱

موقعیت و تاریخچه

۵۲

معماری بنا

۵۶

مسجد تکیه چهارسوقی

۵۸

حجرات اطراف صحن

۵۸

مشاهیر مدفون در تکیه

آقا میرزا محمدباقر چهارسوقی (۶۱)، آقا میرزا مجتبی چهارسوقی (۶۷)، خورشید بیگم چهارسوقی (۶۸)، آقا میرزا مسیح چهارسوقی (۷۰)، آقا میرزا جلال‌الدین چهارسوقی (۷۲)، آقا میرزا محمد مهدی موسوی چهارسوقی (۷۴)، آقا میرزا محمد روضاتی (۷۷)، فاطمه سلطان (۷۹)، حاجیه خانم روضاتی (۸۰)، میرزا محمدحسین ملاذ روضاتی (۸۰)، رباب بیگم روضاتی (۸۴)، سید محمدعلی روضاتی (۸۴)، میرزا سید علی موسوی چهارسوقی (۹۲)، جهان آغا بیگم (۹۴)، میرزا عطاءالله چهارسوقی (۹۴)، بانو موسوی بهشتی (۹۵)، سید علاءالدین روضاتی (۹۶)، زهرا مدرس مطلق و بی بی خان خانم زنجانی (۹۸)، حاجیه خانم روضاتی (۹۹)، بانو ملاذ روضاتی (۹۹)، میرزا محمود موسوی روضاتی (۱۰۰)، میرزا محمدحسین موسوی چهارسوقی (۱۰۲)، میرزا ابوالقاسم موسوی خوانساری (۱۰۳)، میرزا هدایت‌الله موسوی خوانساری (۱۰۴)، میرزا محمدابراهیم چهارسوقی (۱۰۶)، میرزا سید محمد مهدی روضاتی (۱۰۸)، حاجیه خانم روضاتی دختر سید حسن (۱۰۹)، ملا محمدحسین تغلبی (۱۱۰)، حاج سید محمدحسین زرکش (۱۱۲)، عباس خان ایروانی (۱۱۳)، حاج سید محمد رضا روضاتی (۱۱۴)، حاجیه چهارسوقی (۱۱۵)، حاجیه بیگم هادی‌زاده (۱۱۶)، حاجیه خانم روضاتی بنت میرزا بهاء‌الدین (۱۱۷)، بانو بیگم آغا روضاتی (۱۱۸)، بانو خوانساری چهارسوقی (۱۱۹)، بانو روضاتی (۱۲۰)، مولا حسن الدیلمی گیلانی (۱۲۱)، میرزا محمدحسین گیلانی (۱۲۲)، سید صدرالدین موسوی روضاتی (۱۲۳)، سید فخرالدین موسوی روضاتی (۱۲۵)، میرزا سید محمدباقر ثانی (۱۲۸)، ملا سحراب گیلانی (۱۲۹)، شیخ ابوطالب زاهدی گیلانی اصفهانی (۱۳۲)، آخوند ملا محمدحسین ملازدرانی (۱۳۴)، سید محمدحسین حسینی برزانی (۱۳۴)، سید محمدصادق واعظ برزانی (۱۳۵)، میر محمد داود چهارسوقی (۱۳۶)، میرزا ابوالمعالی چهارسوقی (۱۳۶)، سید اسماعیل موسوی خوانساری (۱۳۷)، مولا محمدتقی لبنانی جیلانی (۱۳۸)، ملا رضا توکلی قینانی (۱۳۹)، میرزا حسین قینانی (۱۴۰)، آقا میرزا توکلی قینانی (۱۴۱)، محمد توکلی (۱۴۲)، جلال توکلی (۱۴۳)، عباسعلی خرّم لبنانی (۱۴۴)، میرزا مهدی دولت‌آبادی (۱۴۷)، میرزا احمد حسینی دولت‌آبادی (۱۴۸)، میرزا محمود دولت‌آبادی (۱۴۹)، سید محمد رضا شهرکردی (۱۵۰)، میرزا بهاء‌الدین چهارسوقی (۱۵۱)، آقا سید مهدی موسوی روضاتی (۱۵۲)، میر

محمدتقی موسوی خوانساری (۱۵۳)، سید حسین روضانی (۱۵۴)، میر سید علی موسوی روضانی (۱۵۵)، میرزا حسین کشیکچی (۱۵۶)، ملا غلامحسین ربانی چادگانی (۱۵۸)، آمنه بیگم موسوی اصفهانی (۱۵۹)، احمدخان ریاحی (۱۵۹)، محمودخان ستوده چالشری (۱۶۱)، گوهر خانم بهجت السلطنه (۱۶۲)، احمد قلیخان سرتیپ (۱۶۴)، جعفر قلیخان معظم‌الملک (۱۶۴)، بی‌بی جهان سلطان (۱۶۵)، شیخ خلیل الله اسماعیلی (۱۶۶)، استاد عباس تفنگ‌ساز (۱۶۷)، مقابر شاهزادگان قاجاری (۱۶۸)، شاهزاده تیمور میرزا مسعود (۱۶۹)، زهرا سرور السلطنه (۱۷۰)، شاهزاده محمود میرزا مسعود یمین السلطنه (۱۷۱)، شاهزاده جهانگیر میرزا مسعود (۱۷۲)، شاهزاده رضا قلی میرزا مسعود (۱۷۴)، شیخ محمد حسین ادیب (۱۷۴)، ابوالحسن خان بزرگ‌زاد و سلطنت بزرگ‌زاد (۱۷۵)، ملا عباس تاجمیر ریاحی (۱۷۷)، جعفر قلیخان لبنانی (۱۷۷)، شکرالله خان شیرانی لبنانی (۱۷۷)، میرزا ابوطالب فخرالواعظین چهارسوقی (۱۷۸)، میرزا علی فخرالواعظین (۱۷۸)، عبدالمجید عطاری (۱۷۹)، عبدالوهاب گلشن ایرانپور (۱۷۹)، آقا ضیاءالدین چهارسوقی (۱۸۱)، میرزا شکرالله خان انصاری (۱۸۱)، شیخ عباس فخر (۱۸۲)، ملا علی اکبر فخرالذاکرین (۱۸۲)، سید محمدجواد کسای (۱۸۳)، ملا احمدالله گورتانی (۱۸۳)، ملا غلامرضا گورتانی (۱۸۴).

A-PDF فصل سوم

تکیه میرزا ابوالمعالی

موقعیت و تاریخچه

مشاهیر مدفون در تکیه

میرزا ابوالمعالی کلباسی (۱۹۴)، حاج میرزا جمال‌الدین کلباسی (۲۰۰)، حاج میرزا کمال‌الدین کلباسی معروف به میرزا ابوالهدی (۲۰۳)، میرزا احمد منجم باشی معروف به ملاباشی (۲۱۰)، حاج میرزا محمود ملا باشی (۲۱۱)، آیت‌الله حاج میرزا محمود مقتدائی (۲۱۲)، حاج شیخ محمدباقر کلباسی (۲۱۳)، حاج شیخ موسی کلباسی (۲۱۵)، آیت‌الله حاج شیخ محمدحسین قودجانی اشنی (۲۱۶)، آیت‌الله حاج شیخ نورالدین قودجانی اشنی (۲۱۸)، میرزا عبدالرحیم کلباسی (۲۲۱)، حاج شیخ ابوالفضل کلباسی (۲۲۴)، حاج شیخ

۱۸۵

۱۹۷

۱۹۲

محمدعلی کلباسی (۲۲۵)، حاج میرزا علی محمد کلباسی (۲۲۵)، آقا رضا کلباسی (۲۲۶)،
میرزا محمدحسین کلباسی (۲۲۶)، حاج آقا مرتضی رشتی (۲۲۶)، ملا مصطفی فروشانی
سدهی (۲۲۷)، حاج سید محمدحسن موسوی کاشانی (۲۲۸)، آقا سید اسدالله ثقة المحدثین
(۲۲۹)، آقا سید زین العابدین مطهری (۲۳۰)، حاج میرزا محمدعلی مطهری (۲۳۱)، دکتر
سید جواد مطهری (۲۳۱)، مهدی نوایی (۲۳۱)، حاج میرزا موسی خان انصاری اصفهانی
(۲۳۳)، میرزا عبدالحسین حکیم الهی شهرضایی (۲۳۶)، رضا فلسفی (۲۳۸)، استاد علی
بدیع الصنائع (۲۳۹)، باقرخان عراقی (۲۴۲)، حاج محمد مهدی مغزیان (۲۴۳)، استاد آقا جان
کاشی پز (۲۴۴)، میرزا عبدالله ایلیاء (۲۴۴)، حاج ابوالقاسم ایلیاء کاشی ساز (۲۴۵)، حاج
کریم شریفیان (۲۴۷)، استاد مصطفی شریفیان (۲۴۸)، تقی فداکار (۲۵۰)، ملا حیدر علی
اردبیلی اصفهانی (۲۵۱)، سید محمد اسماعیل خلیفه سلطانی حسینی (۲۵۱)، آقا میرزا هاشم
عمادالذاکرین (۲۵۱)، حجة الاسلام حاج شیخ محمد حسام الدین کلباسی (۲۵۲)، آقا میرزا
عباس کلباسی (۲۵۲)، آقا سید عبدالله ملا باشی (۲۵۳)، محمدرضا کلباسی (۲۵۴)، میرزا
احمد ملا باشی (۲۵۵)، حاج محمدرضا کلباسی (۲۵۶)، حاج عباس بیاض (۲۵۷)، شیخ
محمد کلباسی (۲۵۸).

فصل چهارم

تکیه جهانگیرخان قشقائی

موقعیت و تاریخچه

مشاهیر مدفون در تکیه

جهانگیرخان قشقائی (۲۶۶)، شیخ عبدالوهاب نصرآبادی (۲۷۲)، احمد عرفان (۲۷۲)، آقا
رضا رفیعی (۲۷۶)، جمال الدین رفیعی (۲۷۶)، سید احمد هاشمی خوانساری (۲۷۷)، سید
فخرالدین خوانساری (۲۷۹)، جلال الدین فارقلیطی (۲۸۱)، سید علی حسامی (۲۸۲)، سید
محمدحسن حسامی (۲۸۴)، میرزا محمدعلی سلطان الکتاب (۲۸۴)، شیخ محمدرضا کلباسی
(۲۸۷)، شیخ محمدابراهیم (۲۸۸)، غلامحسین درخشان (۲۸۹)، آقا سید محمد ترک (۲۹۱)،
ملا محمد مهدی شاه طوری (۲۹۳)، سید محمدجواد مسائلی (۲۹۴)، سید محمد واعظ
نجم اصفهانی (۲۹۵)، محمدعلی حجار (۲۹۶)، محمدحسن حجار (۲۹۷)، حسین علی

حجاری (۲۹۸)، ملا عباس احتشام‌الواعظین (۲۹۹)، شیخ علی‌اکبر رفیعی خوانساری (۳۰۰)،
 میرزا محمدعلی امامی (۳۰۱)، ملا محمدعلی خوانساری (۳۰۲)، میرزا محمدعلی نانینی
 (۳۰۳)، میرزا محمدرضا رضوی خوانساری (۳۰۴)، سید محمد گلستانه (۳۰۵)، میرزا علی
 محمد کاشفی نانینی (۳۰۵)، میرزا محمدعلی پاقلعه‌ای (۳۰۶)، شیخ نورالله دهقانی (۳۰۶)،
 حاج آقا شجاع صمصام شریعت (۳۰۷).

فصل پنجم

۳۰۹

۳۱۱

۳۱۵

تکیه شهشهرانی

موقعیت و تاریخچه

مشاهیر مدفون در تکیه

حاج سید عبدالصمد حسینی شهشهرانی (۳۱۵)، میر سید محمد حسینی شهشهرانی (۳۱۵)،
 سید ابوالقاسم شهشهرانی معروف به سیدالاسلام (۳۲۵)، سید محسن میر شمسی حسینی
 (۳۲۶)، سید حسین میر شمسی حسینی (۳۲۶)، سید ابراهیم میر شمسی (۳۲۷)، حاج سید
 علی محمد میر شمسی حسینی (۳۲۸)، آقا سید محمد شفیع شوشتری (۳۲۸)، آقا سید
 عبدالله شفیع شوشتری (۳۲۹)، حاج میرزا بدیع موسوی درب امامی (۳۳۰)، حاج میرزا
 فتح‌الله درب امامی (۳۳۳)، ملا مهدی شاه طوری (۳۳۵)، میرزا محمدحسن عراقی (۳۳۵)،
 میرزا محمدصادق شهشهرانی (۳۳۷)، سید محمدعلی نورانی شهشهرانی حسینی (۳۳۷)، میرزا
 محمدباقر شهشهرانی (۳۳۷)، میرزا عبدالحسین نوری (۳۳۸)، میرزا عبدالحسین خان صنیع
 همایون (۳۳۹)، سید حسن جزائری شوشتری (۳۴۱)، استاد سید حسن مؤمن‌زاده (۳۴۲)،
 سید نورالله امامی العریضی (۳۴۴)، استاد سید عبدالحمید نجاز (۳۴۵)، حاج میرزا محمد
 حسین درب امامی (۳۴۶)، سید محمد مورخ الاسلام (۳۴۷)، میرزا محمدعلی نقاش (۳۴۷)،
 میرزا مسیح شهشهرانی (۳۴۸).

منابع و مأخذ

فهرست اعلام

۳۴۹

۳۵۳

مقدمه

بخشی از اسناد تاریخ فرهنگ و هنر ایران در مجاورت زیستگاه‌های مردمی در گورستانها قابل جستجو است. این اماکن حاوی اطلاعات محکم و متقن تاریخی بوده و مطالعه و معرفی آثار آنها روشنگر بسیاری از مسائل تاریخی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی در اعصار گذشته است. تخت فولاد یکی از مهمترین گورستان‌های تاریخی کشور است که مجموعه‌ای ارزشمند و بی‌نظیر از مقابر و مشاهد علمای بزرگ، شعرا، هنرمندان و بزرگان دنیای دین و سیاست و فرهنگ در آن جای گرفته است. این گورستان که در جنوب شرقی اصفهان واقع شده از نظر حرمت و قداست، همچنین وسعت و کثرت مشاهیر مدفون در آن، از جایگاهی برجسته و منحصر بفرد در میان گورستانهای تاریخی ایران برخوردار است.

همانطور که در مقدمه جلد اول گفته شد، چند دهه پیش این مجموعه تاریخی فرهنگی ارزشمند مورد بی‌مهری قرار گرفت و شماری از ابنیه و آثار آن ویران شد و عرصه آن که جزء موقوفات بود، به مصارف دیگر از جمله احداث بناهای غیر اصولی که هیچگونه ارتباطی با این گورستان تاریخی نداشت، رسید. در سالهای اخیر نهاد مجموعه فرهنگی، مذهبی تخت فولاد در شهرهای اصفهان قوت گرفت و با امکانات مکفی اقدامات مؤثری در احیا و حفظ و معرفی این گنجینه ارزشمند انجام پذیرفت.

سازمان میراث فرهنگی که تصدی امور حفاظت، معرفی و پژوهش در آثار فرهنگی کشور را بر عهده دارد، به مقتضای اهمیت تخت فولاد، پژوهش در آثار این گورستان را در دستور کار خود قرار داده است. در این پژوهش، موقعیت جغرافیائی، تاریخچه تکایا، شرح حال بزرگان مدفون در این گورستان و مشخصات قبور آنان از نظر اندازه، جنس سنگ و متن سنگ نوشته‌ها که حاوی آیاتی از قرآن مجید، ادعیه، اشعار عربی و فارسی و اطلاعات تاریخی مربوط به احوال مدفونین است و

همچنین نقوش و خطوط سنگ قبور و معماری تکایا مورد توجه قرار گرفته است. حاصل این پژوهش که در گروه پژوهشی متون و کتیبه‌های دوران اسلامی پژوهشگاه میراث فرهنگی انجام شده، مجموعه کتابهای شش جلدی تحت عنوان «تخت فولاد یادمان تاریخی اصفهان» است که تا کنون سه جلد آن منتشر شده است. خوشبختانه این سه جلد به عنوان مرجعی مستند در زمینه مطالعات مربوط به گورستان تخت فولاد مورد استقبال پژوهشگران و دانشجویان رشته‌های مرتبط قرار گرفته است و تا کنون کتابها، مقالات و پایان نامه‌های دانشجویی متعددی با استناد و ارجاع به آنها به رشته تحریر در آمده است. با این اوصاف صرف نظر از جنبه تاریخی و بررسی متون و آثار مدفونین تخت فولاد، انجام مطالعات باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، ادبیات و... برای تکمیل و ارتقاء سطح تحلیلی و تحقیقاتی منابع تخت فولاد ضروری به نظر می‌رسد. چنین مطالعاتی می‌تواند در جهت آگاهی بخشیدن و شناخت شرایط و ویژگی‌های اعصار تاریخی این مرز و بوم علاقه‌مندان را مساعدت نماید. از آنجا که در اصفهان و مناطق اطراف آن گورستان‌های دیگری وجود دارد که از جنبه‌های فوق‌الذکر حائز اهمیت‌اند، امید است دانشجویان و پژوهشگران ذیربط به تحقیقات در این آثار همت گمارند.

در پایان بر خود فرض می‌دانیم از مساعدت بی‌شائبه ریاست محترم پژوهشگاه میراث فرهنگی جناب آقای مهندس سید محمد بهشتی و جناب آقای جلیل گلشن ریاست محترم سابق پژوهشگاه تشکر نماییم. همچنین از معاونت محترم پژوهشی جناب آقای دکتر محمد مرتضایی و رئیس محترم پژوهشکده زبان‌شناسی، کتیبه‌ها و متون سرکار خاتم دکتر مرکان اسماعیلی جهت فراهم آوردن شرایط نشر این مجلد سپاسگزاریم. انشاءالله در صورت مساعدت، جلد پنجم و ششم این مجموعه نیز به زودی قابل انتشار خواهد بود. از اساتید و صاحب نظران محترم انتظار داریم با ارائه انتقادات و پیشنهادات خود ما را یاری نمایند.

و من الله التوفیق

گیلان فقیه میرزائی

سرپرست هیأت پژوهشی تخت فولاد